

BOCSKAI

JOG- ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI SZEMLE

I. évfolyam
1. szám
2025

Tartalom

JOGTÖRTÉNETI MŰHELY

Chandler Oliver Seymour

A fórumtól az erődökig: Jogesetek és jogintézmények a római Britanniában3

Hajdu Tamás

„Komoly szó kell, komoly időkben” – Teleki Pál közjogi gondolkodása.....23

Illés Dorina

Jog és társadalom a sírfeliratok tükrében33

BŰNÜGYI MŰHELY

Forgács Nikolett

A kiszolgáltatottság csapdája – kényszermunka a 21. században45

Illés Dorina

Frusztrációból agresszió: Az incel mozgalom kriminológiai aspektusban59

Porció Luca

A halálbüntetés értékelése a keresztény jogászai etika tükrében71

Beszámolók76

Szerzői útmutató81

Honlap: <https://ajk.kre.hu/index.php/kutatas/bocskai-istvan-szakkollegium.html>

E-mail: bocskai.jt.szemle@gmail.com

ISSN 3094-4716 (Online)

URL: KRE-ÁJK – Bocskai Jog- és Társadalomtudományi Szemle

<https://portal.kre.hu/index.php/kiadvanyok/folyoiratok/bocskai-jog-es-tarsadalomtudomanyi-szemle.html>

Lektorálták: Arató Balázs, Boóc Ádám, Domokos Andrea, Dorang Zsanett, Jakab Éva, Kruzslicz Péter Pál, Manzinger Krisztián, Schlachta Boglárka Lilla.

Szerkesztette és korrektúrázta: Biki István.

Hajdu Tamás¹

„Komoly szó kell, komoly időkben”² – Teleki Pál közjogi gondolkodása³

Absztrakt

A tanulmány Teleki Pál közjogi gondolkodását vizsgálja a Horthy-korszak történeti és politikai kontextusában. Célja, hogy feltárja, miként kapcsolódtak Teleki államtudományi nézetei a kor alkotmányos és hatalmi viszonyaihoz, különös tekintettel az írott alkotmány előkészítésére, a parlament szerepére és a végrehajtó hatalom megerősítésére. A dolgozat bemutatja Teleki sajátos konzervatív, korporatív és jogszociológiai szemléletét, amely egyszerre hangsúlyozta az államreazon elsődlegességét és a jog társadalmi gyökereit.

Kulcsszavak: alkotmánytervezet, Horthy-korszak, közjog, parlament, Teleki Pál, végrehajtó hatalom.

Abstract

This study explores the constitutional and political thought of Pál Teleki within the historical and legal framework of the Horthy era. It aims to reveal how Teleki's views on state theory related to the constitutional structure and the exercise of power, focusing on his draft constitution, ideas on parliamentarism, and the strengthening of the executive branch. The paper highlights his distinctive conservative, corporatist, and legal-sociological approach, which combined a strong sense of state interest with the belief in law's social foundations.

Keywords: constitutional draft, Horthy era, public law, parliament, Pál Teleki, executive power.

I. Bevezetés

„Teleki Pálra ez volt jellemző: megvizsgál, felsorolja a tényeket és utána, ha kell, önmarcan-
golással és a legnagyobb belső önkritikával ítéli nemcsak múltunkat, hanem jelenünket is” —
mondta Telekiről a miniszterelnök Antall József 1991. április 3-án, halálának fél évszázados
fordulóján a Máriabesnyőn tartott megemlékezésen. Tüppontos jellemzése a tudós államférfinak,
aki döntéseivel formálta a huszadik század elejét, döntései után pedig felelősséget vállalt, amely
nemcsak manapság ritka, de száz évvel ezelőtt is annak számított. E tanulmánynak nem célja
Teleki politikai gondolatait és tetteit megítélni szubjektív alapokon, ezt a feladatot meghagyom a
mindenkor „objektív” közvélemény unalmas óráinak. Kijelölt célom viszont, hogy a miniszter-
elnök politikai döntései mögött meghúzódó jogtörténeti jelentőségű gondolatokat kibonthassam,

¹ Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, jogász képzés, IV. évfolyam. Alkotmányjogi Tanszék demonstrátora. BISZK Közjogi Műhely. ORCID: 0009-0007-2351-0416.

² 1939. február 25-én, második kormányának megalakulása után kilenc nappal Teleki Pál gróf rádióbeszédet intézett a magyar lakossághoz.

³ E tanulmány 2025-ben a *Teleki Pál élete* című konferenciára készült.

és az olvasó elé tárjam. A tanulmányban mindenekelőtt a történelmi kontextus értelmezésével kezdünk, majd Teleki miniszterelnöki tevékenységét, az ehhez kapcsolódó gondolatait fogjuk megvizsgálni. Ezt követően pedig a jogról és államról alkotott nézeteit fogjuk értelmezni, és a kor jogi és politikai keretei között megvizsgálni. Fájdalmas, ám szükségszerű döntéseket kellett meghoznom a tanulmány írásakor. Nevezetesen, hogy Teleki politikusi életpályáját, annak terebélyes gondolatiságával a teljesség igényével kutatni e szűkösre szabott formai követelmények között lehetetlen feladat. Így az államtudori értekezésének vizsgálata az állam és a társadalom létrejöttéről, összevetve a kontraktualista és egyéb szerződéselméleti paradigmákkal, önálló tanulmányt igényelne. Hasonlóan a zsidótörvények mögötti nézeteivel, a fajelmélettel kapcsolatos gondolataival, így ezek a témák nem képezik törzsanyagát a tanulmánynak.

Tézisem szerint Teleki erős kormányzat fejeként képzelte el a kormányzást, ahol a nemzet és az azt keretező állam biztonsága és fejlődése az elsődleges szempont. Az emberi jogok alkotmányos joggá válása visszafordítható folyamatként jelenik meg, azonban a méltányosság kifejeződése szintén része volt gondolkodásának. A parlamentarizmussal, az alapjogok elsőségével, a liberalizmussal és a koalíciós kormányzattal való szakítás volt Teleki politikai működésének egyik meghatározó része. Megállapítható, hogy politikai nézetei az évtizedek alatt koherensek voltak, természetesen több mint húszéves politikai pályafutás alatt található inkoherenca beszédeiben, de az írásom lényegi részén és Teleki megítélésén ez nem változtat.

II. Történelmi kontextus: Trianon – 1921.évi XXXIII. törvény

Ahhoz, hogy megértsük a miniszterelnök politikai hovatartozását, tudnunk kell megfelelő kontextusban értelmezni gondolatait, tetteit. 1920-ban Trianonban aláírták azt a békeszerződést, amely megpecsételte hazánk sorsát. Elcsatolták területeink több mint kétharmadát, az ország népességének majdnem 60%-át, ezzel pedig gazdasági és társadalmi katasztrófa elé nézett a magyarság. Ekkor kellett Telekinek bemutatkoznia a nagy politikában. A korszak értelmezésében kulcsfontosságú fogalom a történelmi alkotmány, amely a mai írott, azaz kartális alkotmányunkban, az Alaptörvényben is szerepet kap. „Tiszteletben tartjuk történelmi alkotmányunk vívmányait és a Szent Koronát, amely megtestesíti Magyarország alkotmányos állami folytonosságát és a nemzet egységét.”⁴ A Horthy-korszakban egyedül a jogforrási hierarchia csúcsán a történelmi alkotmány volt, mint a törvények törvénye, azonban nehezen behatárolható, sokkal inkább csak a jogász-politikus társadalom vitáitól függő fogalom volt, ha a gyakorlatban próbálták alkalmazni (sok esetben a mai napig is).

III. A Miniszterelnök

Reform politikus volt a korszak kesze-kusza politikai palettáján, az Őszi rózsás forradalom és a Tanácsköztársaság időszakát követve erre az időszakra egy valami volt jellemző: mindig van „jobbabb”. A ma közvéleményében szélsőjobboldalinak számító Bethlen, klasszikus liberális, parlamentpárti politikus volt, Telekivel ellentétben, aki nem riadt vissza — a második miniszterelnökségének ideje alatt — az Imrédy-kormány idején történő jogkorlátozások folytatásától sem. Ebből következik az első és legfontosabb megállapítás, amit Teleki politikai ideológiájáról tehetünk. Első a magyar nemzet, és minden más utána következik – ezt vallotta Teleki.

⁴ Magyarország Alaptörvénye, Nemzeti Hitvallás.

Sajátos konzervativizmus volt az övé. Keresztény, korporativista, antiliberális, szociális, zsidó-ellenes és a jogkorlátozásoktól meg nem riadó konzervativizmus volt a sajátja. Eszménye a tudományos kormányzás volt, amely a szakértői kormányzást, érdekeken felüli technokráciát jelentett. „*Én a magam részéről mindig apolitikusnak tartottam magamat*”.⁵ 1920. február 16-ra összehívott egykamarás nemzetgyűlésen Teleki külügyminiszteri székfoglaló beszédében így fogalmaz: „én a külügyministerségben párttekintetet nem kívánok ismerni, nem is lehet ismerem”.⁶ Pályafutása alatt mindig elutasította a pártalapú politizálást, nem volt otthonos terep számára a párton belüli intrikák világa.⁷ Ugyanakkor a parlamentnek való felelősséget elismerte és hangoztatta annak jelentőségét.

A politikacsinálás művészetében ő a tanítást helyezte előtérbe, s mint jó tanító valamelyest paternalista volt a jogi gondolkodása is. A nemzetnevelést – minthogy azt kruciális feladatként vizionálta – nem is lehet másképpen végezni a korszak válságokkal teli időszakában. Meglepően nyers sorokat is megfogalmazott a magyar társadalomról: „...ezért szeszélyes, ezért hisztérikus, ezért elvesztette ellenállását, ezért nem ismer tekintélyt, ezért nem követ jó példát. Az egész azért van, mert a társadalom rosszul van nevelve, mert folyton cukrot mutatnak neki, amelyet gyakran nem kap meg, de folyton azt mutogatják neki és nem figyelmeztetik az embereket a kötelességeikre.”⁸

IV. Teleki közjogi nézeteinek fő vetületei

IV.1. Alkotmánytervezet és az Államforma

Teleki második miniszterelnökségének (1939. február 16. – 1941. április 3.) a zsidótörvények parlamenten keresztülvitele és a földosztás mellett egyik fő célja volt az írott alkotmány kidolgozása és elfogadása. A történeti alkotmány vitákat generál, nem konzekvens és nem kiforrott. Az írott alkotmány jobban alkalmazkodik a gazdasági és társadalmi változásokhoz. Mindez nem jelenti azt, hogy Teleki a történeti alkotmányt és ezzel együtt a jogfolytonosságot elvettette volna. Korántsem, lévén, hogy a Szent Korona Tan újraélesztésében tevékenyen részt vett maga Teleki is. Ugyanakkor a Horthy-korszakban végig meghatározó kényes kérdés volt a jogfolytonosság és a Szent Korona Tan kérdésköre, amelyet maga a miniszterelnök sem tudott tisztázni, ez derül ki Károlyi József főispán Öfelségének tett esküjéről szóló nyilatkozatának a közvéleményt felháborító soraiból, amelyet később interpelláción számonkértek a miniszterelnökön.⁹ Számtalan beszédében tett hitet a Szent Korona tekintélye és ezzel együtt annak elengedhetetlen eredője, a Magyar Királyság (*sic!*) történeti alkotmánya mellett. „Alkotmányunk íratlan és azon törvények és jogszokások összessége, amelyek a nemzet véérébe mentek át, amelyekből kitörölhet valamit az idő, de egyetlen ember intézkedése, az országgyűlésnek egyetlen intézkedése soha.”¹⁰ Teleki

⁵ Ablonczy Balázs nyomán: MNL OL K 28, Me, Kisebbségi és Nemzetiségi Osztály, 267.cs., az erdélyi értekezlet jegyzőkönyve, Kolozsvár, 1940.október 18–19., 132., 153.f).

⁶ Gróf Teleki Pál országgyűlési beszédei, I–II. kötet, Studium kiadás, Budapest, sajtó alá rendezte: Papp Antal, 50.

⁷ ABLONCZY Balázs: A kegyelmes úr napjai — Kísérlet Teleki Pál miniszterelnök határidő naplójának elemzésére, Korall 17.szám, 2004, 199. „Hiányzott belőle a kíméletlenül világos logika, amely például Bethlent, vagy az ösztönös taktikázás, amely Kállayt jellemezte. Nem gondolkodott hatalomban, párthívekben, csak hívekben és főleg tanítványokban”

⁸ GRÓF TELEKI Pál: Magyar Politikai Gondolatok, Sajtó Alá Rendezte: Kovrig Béla, Budapest, 1941, 66–67.

⁹ Nemzetgyűlési napló: A Nemzetgyűlés 138. ülése 1920. évi december hó 18-án, szombaton. Teleki itt helyteleníti a főispán kijelentéseit a királynak tett hűségéről, de mégis felmenti őt a véleménye miatt, amelyet magánszemélyként gondol.

¹⁰ PAPP, 369.

itt tanúságtételt tesz a jog valódi ereje mellett, amely szerint a jogtétel mögött a realitás áll. A jog nem attól él, hogy valaki leírta, hanem attól, hogy az emberek követik azt. Gondolkodásmódját a törvényhozásról mindvégig egyfajta jogszociológiai szemlélet jellemezte, azaz a társadalmi gyakorlatból, a szokásból eredezteti a jog érvényesülését, elvetve az imperatív jogszemléletet, amely a szuverén jogalkotó mindenhatóságát hivatott alátámasztani. Ez derül ki akkor is, amikor Teleki elvetette a totalitárius diktatúra bevezetését, mondván a magyarság szabadságszerető nép.¹¹

Levéltári források kutatása során nem találtam olyan levelezéseket, amelyekről a miniszterelnök beszédeiben maga is sokszor hivatkozik, miszerint az alkotmányjog szaktekintélyeivel folytatott diskurzusokat az alkotmányozás kérdéskörében. A legvalószínűbb, hogy Eckhart Ferenccel folytatott levelezést, ám ennek kutatása még a jövő feladata.

Az alkotmányreform tervezet jelentős része befejezetlen maradt. A meglévő dokumentumokból¹² arra következtethetünk, hogy sok hasonlóságot mutat a portugál,¹³ német, olasz, osztrák, korporatív alkotmányos berendezkedésekkel,¹⁴ egy alapvetően modern, ám meglehetősen kiforratlan, a nemzetközi — tehát a tengelyhatalmak körében megvalósuló — tendenciákkal sokban egyező koncepció. A tervezet szerint megvalósult volna egyszerre vagyoni és műveltségi cenzus is. Az alkotmányreform, ahogy a korszak tudományos vélekedése is tartotta, Teleki szemében is csak továbbfejlesztése lett volna ősi alkotmányunknak.¹⁵ A korszakban komoly ellenérzéseket váltott ki, Teleki érzékeny lelkületét megrendíthették az elutasító szavak, emiatt haladt lassan és ezért maradt végül befejezetlen.

Az államforma kérdéskörénél kell tisztáznunk Teleki közjogi gondolkodásának legfontosabb kérdését is: királlyal vagy király nélkül? Teleki nem volt karalista politikus, nem támogatta vakon IV. Károly trónfoglalási kísérleteit, sőt ő volt a leghevesebb ellenzője a király 1921. március 27. és április 5. közötti restaurációs kísérletének¹⁶. Azon harmadik csoportba tartozott, akik úgy gondolták, hogy nem aktuális a kérdés, ennél fontosabb dolgokat kell megvitatni. Teleki nyújtotta be miniszterelnökként az 1920. évi I. törvénycikket is az alkotmányosság helyreállításáról, amely a kormányzó jogkörét is meghatározta, később e jogkör bővítést is támogatta. A király nélküli királyság közjogi helyzete vitatott. Érvényesült-e a jogfolytonosság egy provizórikusnak szánt időszak alatt? Ez időszak alatt nyilvánvalóan nem kerestek a trónra megfelelő személyt, továbbá 1926-ban felállították a második kamarát,¹⁷ amelyet Tomcsányi Móricz úgy értékelt, hogy már csak a király kérdés rendezése maradt hátra.¹⁸ Teleki réalpolitikus volt, tudta, hogy a kérdés hallatán a közvélemény kettő, ha nem három részre szakad, és nem megengedhető a társadalom széthúzása egy válságokkal teli időszakban. Ezen kívül fontos körülmény, hogy hazánk történeti alkotmánya szerint a korona viselője kevésbé fontos, mint a korona maga. A

¹¹ TELEKI Pál: Válogatott politikai írások és beszédek. Szerkesztette: ABLONCZY Balázs, Budapest, 2000., 513.

¹² Itt Horthy titkos irataira, Teleki parlamenti felszólalásaira és a dokumentált befejezetlen alkotmánytervezetére utalnék.

¹³ Oliveira Salazar *Békés forradalom* című könyvéhez Teleki írt előszót, amely mű azért is fontos, mivel a későbbi portugál alkotmány alapjainak jelentős sarokköve. Lásd Oliveira SALAZAR: *Békés forradalom* [ford. LOVASS Gyula] (Budapest: Athenaeum 1941).

¹⁴ SCHWEITZER Gábor: Közjogi provizórium, jogfolytonosság, új közjogi irány, *Real MTK / Magyar Tudományos Akadémia*, 2014, 30.

¹⁵ SCHWEITZER, 37–38.

¹⁶ Nemzetgyűlési napló: A Nemzetgyűlés 172. ülése 1921. évi április hó 5-én, kedden elhangzott vita alapján kijelenthető, hogy Teleki mindent megtett, hogy a Király elhagyja az országot.

¹⁷ 1926. évi XXII. tc. az országgyűlés felsőházáról

¹⁸ TOMCSÁNYI Móricz: Magyarország közjoga. Harmadik átdolgozott és bővített kiadás. Bp., Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1940. 375.

Szent Korona Tan szerint a korona önállóan képezi hazánk szuverenitását, emiatt nem lényeges elem az uralkodó kiléte és mint láthatjuk, a megléte sem.

IV.2. Törvényhozás

Teleki az országgyűlésnek, mint a népképviselőket megtestesítő intézménynek, eredendően más szerepet szánt. Cirkusznak találta az alsóház¹⁹ működését, amely gyengíti a kormányzás hatékonyságát, emiatt több javaslattal is élt pályafutása alatt. Az alsóházat — amely a népképviselőket volt hivatott megtestesíteni — egyfajta tanácsadó testületté kívánta volna átfőrnálni, ahol nemcsak politikai képviselőkkel rendelkezők ülnének, hanem a gazdasági élet szereplőit is beválogatnák. Azonban sosem kívánta a bikameralizmus eltörlését, így az elgondolása Trócsányi László javaslatához²⁰ hasonlós, pontosabban annak inverze, mivel utóbbi a felsőház bevonásával a gazdasági élet vezetőit — így a kereskedelmi- és iparkamarák képviselőit, illetve az MNB elnökét — vonná be a felső ház működésébe, szintén konzíliumi szerepkörben.

Fontos tényező az alkotmánytervezetben, hogy a közvetett választási rendszer felé kívánta eltolni a hangsúlyt. A hivatásrendiség jelentős, alsóház képviselői helyei közül mintegy 38-42%-át delegálná. Emellett az egyetemest végzettség köre választaná az 5-6%-át a helyeknek és csak a maradék 50-55% maradna a hagyományos képviselői rendszer szerint a vármegyék választási lehetősége. Ebből is látszik, hogy Teleki számára a szakértelem — amelyet a kétkamarás parlament szolgálni hivatott — alapvető fontosságú.²¹ E választási rendszer sajátossága, hogy egy adott vármegyében élő hivatásrendi tag, aki még egyetemest is végzett, immáron három szavazattal rendelkezik, aki felsőfokú végzettség nélkül, de hivatásrendi tag, az is rendelkezik már két szavazattal is. Egyértelmű a szerzett jogok csorbítása a tervezet szerint, ugyanis nem mindenki szavazata bírna ugyanazzal a súllyal, azaz valaki szavazata kevesebbet érne, a *contrario* megfosztaná a pluralizmus adta egyenjogúságtól. És akkor még nem beszéltünk arról, hogy a közvetlen demokrácia maradványa, a listás rendszer szerint is alapvetően járna minden választókerületi lakos számára még egy szavazat. Jóllehet a korszakban a választójog sosem volt egyenlő, és csak ritkán volt titkos.

Teleki gondolataiban megjelennek a kerettörvények koncepciói is, amelyek azt hivatottak szolgálni, hogy a törvények érthetőbbek, kevésbé bonyolultak legyenek. Gyakorlati megvalósulásában véleményem szerint ez egyet jelent a törvényhozás körében manapság gyakori salátatörvényekkel. A salátatörvények hivatottak a gyors és hatékony, ám morálisan megkérdőjelezhető törvényhozásra, ülésezés kereteit túlfeszítő salátatörvényekben különböző témájú javaslatok olvashatók, amelyek kimerítő megvitatása szinte lehetetlen feladat. A kerettörvények célja hasonló, ám másik oldalról közelítette meg a törvényalkotói szerepkört. Jelen esetben a cél, hogy rövid, főcsapásirányokban irányt mutató törvények kerüljenek a plenáris ülés elé, úgynevezett „elvi irányítótörvények”. A törvény részleteit törvényerejű rendelettel pótolnák, amelyben az alsóháznak nincs beleszólása, legalábbis a hagyományos formában, mivel az alsóházból választanának államigazgatási bizottságot, amely a részletkérdéseket tárgyalná. Így kerülünk egyre távolabb a közvetlen demokrácia lehetőségétől, ugyanis lépcsőzetesen egyre messzebb kerülnek a döntésho-

¹⁹ Jóllehet az alsóház historikus neve képviselőház, de a jelenkori modellekkel való összehasonlítás miatt alsóházként is hivatkozom rá.

²⁰ TRÓCSÁNYI László: „Közjogi változások és a rendszerváltás”, *Magyar Közigazgatás*, 1993/7., 394.

²¹ „[A] gazdasági hozzáértés kategóriáját nem szabad semmi néven nevezendő politikai kategóriákkal megzavarni” – KOVRIG, 282.

zók legitimitása a nép akaratától. Kijelenthető, hogy Teleki nem hitt a közvetlen demokráciában: „[az alsóház] tisztára cirkusz a közönséggé süllyedt nemzet számára”.²² Továbbá érdemes említést tennünk arról, hogy az alsóház működésében megszüntetné az *interpellatio* lehetőségét, ezt kormánybuktató játéknak nevezi.

IV.3. Végrehajtóhatalom és államrezon

A közigazgatás terén komoly változásokat ígért miniszterelnöki székfoglaló beszédében: „a közhatalóságok tekintélyét, amelyek meglehetősen lejárták magukat, helyreállítsuk”,²³ Teleki erős központi közigazgatásban gondolkodott, de fontosnak tartotta a falvak megerősítését, továbbá meg akarta szüntetni azt a tendenciát, mely szerint a falvakból – azok elnéptelenedésével egyidejűleg – a városokba vándorló népesség számaránya folyamatosan növekszik. Teleki vállaltan a progresszív adózás híve volt, ám itt is megjelent a fontolva haladás jelentősége, ahogy beszédében elhangzik: „a nagyobb tőkét erősebben, bár fokozatosan kell bevonni a teherviselésbe.”²⁴ Ezenkívül egyszeri vagyónadó bevezetését is előre mutatónak látta, és európai tendenciákat követve átfogó adóreformot kívánt véghez vinni. Első miniszterelnöksége idején a takarékoság érdekében a pénzügyminiszter hatáskörét kibővítették, immáron minden minisztériumnak beszámolási kötelezettsége volt a kiadások terén.

„A miniszterelnök, a kormányfő ebben az alkotmányban feje, főlérendelt tényezője a miniszterek tanácsának. Felelőssége az államfővel szemben fennáll és az államfő nevezi ki a nemzetszervezet tagjai közül. De ugyanakkor felelős, mégpedig egyedül, kizárólag saját személyében felelős a parlamentnek is. A miniszterek a kormányfőnek vannak alárendelve, ami az egységes vezetést és irányítást biztosítja.”²⁵ Érdemes említést tennünk az Alaptörvény 18. cikk (4) bekezdéséről, amelyben az áll, hogy a miniszterek alkotmányban foglalt kötelezettsége a miniszterelnöknek való felelősség. Nemcsak az országgyűlésnek, de a miniszterelnöknek is felelősek a miniszterek. A miniszterelnök „bábáskodik” a miniszterek felett, azok valódi felelősséggel a kormányfőnek tartoznak. A hasonlóság ismét fennáll, az erős végrehajtóhatalom kulcsa, annak feje, jelen esetben a kormányfő kiszélesített jogköre.

Nem tudjuk, hogy Teleki olvasta-e Max Weber írásait a korszakban, ugyanakkor nagy hasonlóságot mutatnak gondolatai Weber *Az igazi tisztviselő* című tanulmányához. Teleki emberközpontú közigazgatásról ír, és ahogyan Weber: a bürokráciát az emberek bevonásával kell véghez vinni, elszemélytelenedés nélkül, a közszolgáltatások minél hatékonyabb és eredményesebb kivitelezésével.²⁶ Teleki szót ejt a folyamatos tanulás és képzés jelentőségéről a közigazgatáson belül, amely manapság alapvetés, azonban a 20. században a hivatalnoki réteg, az államapparátus gépezetének fogaskerekei nem voltak különösebben képzettek, sőt a korszak elterjedt – nem mindig igazságos – nézete szerint a közigazgatás alsó-közép szintjeiben tehetséges ember nem marad meg sokáig.

²² Horthy Miklós titkos iratai, Sajtó alá rendezte Szinai Miklós és Szűcs László, Kossuth kiadó, Budapest 1965. 276–277.

²³ PAPP, 101.

²⁴ PAPP, 105.

²⁵ Képviselőházi napló, 1939. VIII. kötet. 1940. november 20. – 1940. december 3., december 3.-ai ülésen elhangzott több mint 4 órás miniszterelnöki beszédből való részlet.

²⁶ Tiina Randma-Liiv: *New Public Management versus Neo-Weberian State in central and eastern europe*, EGPA Trans-European Dialogue, 4., 2008, Tallinn.

IV.4. Bírói hatalom és összeférhetetlenség

Teleki az összeférhetetlenség kérdésében is különleges állásponton volt. Az angol főrendi ház szerepköréhez hasonlóan kialakítana egy képviselőkől álló bíróságot, amely az összeférhetetlenség eseteit vizsgálná, azzal a különbséggel, hogy nem járna el az összeférhetetlenségen túli politikai ügyekben. Itt érdemes vizsgálni Teleki ehhez kapcsolódó gondolatait. A tervezet szerint a felsőházban a bíróságok képviselői is szerepet kapnának, ami egyértelmű elfordulás az eredendően Arisztotelészi gondolattól, a hatalmi ágak elválasztásától. A bírói hatalom bekerülne a törvényhozás vérkeringésébe, a törvényhozás pedig a bírói hatalom működésébe. Immáron a hatalmi funkciók elválasztásáról sem beszélhetnénk. A demokráciával ellentétes kép rajzolódhat ki számunkra, ha fentebbieket olvassuk, azonban Teleki többször is kijelentette, hogy „Magyarországon a totalitárius egypártrendszer bevezetése lehetetlen, mert nem fér össze a nemzetünk jellemvonásaival.”²⁷

IV.5. Jogok és kötelességek

„Jogokat adni kötelesség nélkül: helytelen irány”²⁸ – Teleki 1935. április 27.-én elhangzott terjedelmes külpolitikai elemzést és belpolitikai irányvonalat taglaló beszédében többek között a választójog kérdését is érintette. Gondolatainak szellemisége nagyban hasonlítanak a – pontosabban a mai keresztény-nemzeti jogpolitika hasonló Teleki gondolataihoz – magyar Alaptörvény szövegére is.²⁹ Az Alaptörvényünk alapjogokról szóló fejezetének címe is *Szabadság és Felelősség*. Újszerű meglátása az alapjogoknak, ugyanis felelősséget vár el alkotmányunk a jogosultságok mellett. Felelősen kell élnünk a jogainkkal, nem pedig visszaélni azokkal.

Ebben a felszólalásában fejtette ki részletesebben, hogy véget kell vetni a polgári jogviszonyokat szabályozó rengeteg egymástól időben eltérően keletkező és dogmatikailag is egymással sok esetben kollíziót okozó törvények uralmának és egyszerűsítés, továbbá egységesítés szükséges. Őszinte már-már dühödtt megjegyzése is erről tanúskodik: „egy vastag rendtartást adtak a kezembe, átnézés végett. Ha jól emlékszem, 190 szakasza volt, ami természetesen csak arra jó, – mint minden dolog, amely 190. §-ból áll, csak arra jó – hogy a 190. § ellentmondjon a 70. §-nak, és a 75. ellentmondjon az 5.-nek...”³⁰

Telekiről több újság is leírta a miniszterelnöki székfoglaló beszédében elhangzottak után téves interpretációval, hogy a „megbízhatatlanok” – mint akiket a sorozás alól nem szabad felmenteni – egyenlőek a zsidókkal. Teleki ezt az interpellációra válaszul tisztázta: „ha azt akartam volna mondani, hogy zsidó, akkor ezzel a szóval mondtam volna” – később hozzáteszi: „[S]enkit nem fogunk eleve [...] sem vallása, sem faja, sem nemzetisége miatt megbízhatatlannak kijelenteni. Ezt az államnak semmiféle közege nem teszi, nem fogja tenni, nem szabad tennie.”³¹ Teleki ezekután részletesen kifejti, hogy ki vagy kik jogosultak megállapítani a megbízhatatlanság fennállását vagy fenn nem állását. Községekben a jegyző, a bíró és két képviseleti tag, a városokban a polgármester, a katonai előadó és két képviseleti tag látta el ezt a

²⁷ ABLONCZY, 513.

²⁸ PAPP, 384.

²⁹ Magyarország Alaptörvényének I. cikk (3) bekezdése így szól: „Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.” Kijelenthető, hogy az Alaptörvény felelős állampolgári joggyakorlást vár el.

³⁰ PAPP, 385.

³¹ PAPP, 127.

feladatot. Telekinek e mögött nem volt politikai szándéka, már azért sem, mert egy központi kormányzathoz kapcsolódó hivatal felállításával könnyedén befolyása lehetett volna arra, hogy ki számít megbízhatatlannak, ezáltal a „listázást” hatékonyan kézben tarthatta volna, ehelyett viszont helyi szinten maradt e hatáskör gyakorlása.

A gyülekezési jog gyakorlása tekintetében, annak legteljesebb védelmét ígérte, de visszatért a klasszikus konzervatív állásponthez: mindenkor első az államérdek. Az első generációs szabadságjogoknál maradván, Teleki 1920 októberében kijelenti, hogy „a cenzura abszolúte rossz!”³² A sajtószabadság híveként ebben az interpellációban mégis a cenzúra – mint szükséges rossz – védelmébe kelt. Úgy értékelte a helyzetet, hogy sem a belpolitika és sem a külpolitika terén nem elég érett a helyzet – vagyis a magyar emberek a tragédiák és válságok közepette –, hogy cenzúra nélkül végezzék az újságírók a munkájukat. Konceptiójában szerepelt az úgynevezett fakultatív cenzúra, amely keretein belül az erre a feladatra létrejött bizottság ajánlásokat tesz az újságíróknak, mit érdemes és mit nem érdemes az újság hasábjain belül megjeleníteni. Ehhez kapcsolódott volna egy ügyészi szerepkör is, amely szerepkör a mai jogfelfogás szerint különösen nem értelmezhető. Az ügyész érvényesíti az állam büntetőjogát, soha semmilyen körülmények között nem érintkezhet a büntetőeljárásán kívül az ügyész az újságírói tevékenységgel. Teleki kormányzása idején a sajtó önjelölt feladata az országgyűlés tudósításáról tovább szűkült. Egyértelműen megtiltották az újságíróknak a kifogásolt és jogsértő tartalmak közlését. 1939 nyarán a házszabályt ismét módosította a Teleki-kormány, eszerint az országos bizottságok üléseire a nem bizottsági tag képviselők sem ülhetnek be,³³ ekkor az újságírók bejárása tilalmazott volt az üléseken.

V. Végző

Teleki Pál közjogi koncepciói és ezzel kapcsolatos fontolva haladása mögött ott lehetett az emberi törekénység. Ahogyan Márai írta: „Titokban félt a világtól” – és ez a félelem megjelenhetett a zsidóság jogkorlátozásának támogatása, az államrezon elsődlegességének gondolata és a biztonságra való törekvése mögött. Államtudomány doktoraként nem állt távol tőle a jog, azonban politikusi pályájában nem szerette az aprólékos, szabályozott jogi munkát. Nagy víziókban gondolkodott, nem hitt túlzottan az államgépezet műszereit irányító jogászság szerepében. Ugyanakkor hitt abban, hogy a magyar nemzet ereje nem a pátozzsal felruházott történelmi szerepének megvalósításában, hanem önmaga helyzetének legitímálásában keresendő.

Szakirodalom

Könyvek, monográfiák

1. Ablonczy Balázs: *A miniszterelnök élete és halála*. Budapest: Jaffa Kiadó, 2018.
2. Ablonczy Balázs: *Teleki Pál*. Budapest: Osiris Kiadó, 2005.
3. Gyurgyák János – Póttó János (szerk.): *Millenniumi magyar történelem – Politikai gondolkodók*. Budapest: Osiris Kiadó, 2000.
4. Kovrig Béla: *Gróf Teleki Pál: Magyar politikai gondolatok*. Budapest: Stádium, 1941.
5. Papp Antal: *Gróf Teleki Pál országgyűlési beszédei*. I–II. kötet. Budapest: Studium, 1942.
6. Püski Levente: *A Horthy-korszak parlamentje*. Debrecen: MTA doktori értekezés, 2016.

³² Nemzetgyűlési napló: A Nemzetgyűlés 114. ülése 1920. évi október hó 14-én, csütörtökön

³³ PÜSKI Levente: *A Horthy-korszak parlamentje*, MTA Doktori Értekezés, Debrecen, 2016, 269.

7. Romsics Ignác (szerk.): *Magyarország története*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2007.
8. Schweitzer Gábor: *Közjogi provizórium, jogfolytonosság, új közjogi irány*. Budapest: Real MTK – Magyar Tudományos Akadémia, 2014.
9. Szinai Miklós – Szűcs László: *Horthy Miklós titkos iratai*. Budapest: Kossuth Kiadó, 1962.
10. Szarka László – Sallai Gergely – Fedinec Csilla: *Az első bécsi döntés okmánytára*. Budapest: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2017.
11. Teleki Pál, gróf: *Az igazi tisztviselő*. Gödöllő: Teleki Pál Egyesület, 1994.
12. Tomcsányi Móricz: *Magyarország közjoga*. Harmadik, átdolgozott és bővített kiadás. Budapest: Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1940.
13. Ungváry Krisztián: *A Horthy-rendszer mérlege*. Pécs–Budapest: Jelenkor Kiadó, 2012.

Tanulmánykötetben megjelent dolgozat

14. Kocsis Zsolt László: „Gróf Teleki Pál gondolatai a politikáról és egy írott alkotmányról” in: Kocsis Zsolt László (szerk.): *Tanulmányok a magyar politikai gondolkodás történetéből*. Budapest: Asyli Ius Alapítvány, 1994.
15. Ablonczy Balázs: „Teleki Pál – válogatott politikai írások és beszédek” in: Gyurgyák János – Póto János (szerk.): *Millenniumi magyar történelem – Politikai gondolkodók*. Budapest: Osiris Kiadó, 2000.

Parlamenti források és digitális gyűjtemények

16. Országgyűlési Könyvtár digitalizált gyűjteményei:
 - Országgyűlési Naplók
 - Országgyűlési Irományok
17. A Nemzetgyűlés 114. ülése, 1920. október 14.
Nemzetgyűlési napló, 1920. VI. kötet.
18. A Nemzetgyűlés 138. ülése, 1920. december 18.
Nemzetgyűlési napló, 1920. VII. kötet.
19. A Nemzetgyűlés 172. ülése, 1921. április 5.
Nemzetgyűlési napló, 1920. IX. kötet.
20. A Képviselőház 1940. november 20. – december 3. közötti ülései.
Képviselőházi napló, 1939. VIII. kötet.

